

ПРИНЦИПИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

*ГУТОРОВ О.І., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР
КУЛИНИЧ К.В., ЗДОБУВАЧ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. В.В. ДОКУЧАЄВА*

Для подолання негативних наслідків здійснення земельних перетворень і переходу процесу їх реалізації в нову стадію слід уточнити державну земельну політику. Досвід попереднього періоду реформування земельних відносин показав, що повне відсторонення держави від управління земельними ресурсами нереально і практично малопродуктивне [1]. Крім того, результати земельної реформи свідчать так само і про те, що для переходу до ефективно функціонуючої повноцінної ринкової системи сільськогосподарського землекористування одних інституційних перетворень, у тому числі і самих радикальних (введення інституту приватної власності, приватизація земель, введення земельного ринку тощо) явно недостатньо. Потрібні додаткові заходи щодо більш раціональної організації самого перехідного процесу, включаючи структурну перебудову економічного простору землекористування сільських територій, його адаптацію до ринкового економічного процесу, включення в регіонально-територіальні економічні зв'язки і т.п. Повною мірою викладене стосується й процесу переходу до багатокладного землекористування на селі. Тому і з цих позицій вкрай актуальним є формування та здійснення ефективної земельної політики, яка забезпечує «ощадний» режим здійснення земельних перетворень [2]. Формуючи завдання створення ефективних інструментів державного регулювання розвитку багатфункціонального сільськогосподарського землекористування країни в умовах ринкової економіки, земельна політика повинна відповідати множинності виникаючих в суспільстві земельних інтересів і відповідати таким положенням:

а) конкретизація структури та змісту земельних інтересів і опис очікуваного стану керованої землегосподарської системи, складу багатокладного землеволодіння та землекористування, форм організації використання земель різної форми власності, кон'юнктури

земельного ринку;

б) розробка принципів і конкретного змісту форм і механізмів управління землегосподарською системою країни в умовах різноманіття учасників економічного процесу і багатокладності економіки;

в) обґрунтування на багатоваріантній основі цілей, завдань, функцій, раціонального складу, структури і зв'язків єдиної системи управління земельними ресурсами (керуючої системи);

г) розробка принципів раціональної організації об'єктів управління – територіальних комплексів різного функціонально-галузевого типу і територіально-ієрархічного рівня;

а) організація розробки і здійснення інструментів управління – схем землеустрою і регіональних цільових програм формування і розвитку територіальних землегосподарських комплексів, проектів землеустрою щодо розвитку природоохоронного та сільськогосподарського землекористування в межах територій рад або їх груп, оптимізаційних економіко-землевпорядних бізнес-проектів та ін;

е) розподіл і правове закріплення функцій управління землекористуванням на міжвідомчому рівні і між різними адміністративно-територіальними ієрархічними «поверхами» (сільський район, територіальні громади, сільськогосподарські товаровиробники).

Першочерговим і головним політичним завданням регулювання земельних відносин в Україні є не тільки формування пропарку власників землі, користувачів, в тому числі і орендарів землі, а й забезпечення необхідних спільних економічних, екологічних, техніко-технологічних та організаційно-управлінських умов для сталого та ефективного використання землі, як основи підвищення життєвого рівня суспільства, його соціально-політичної стабільності [3]. Визначаючи зміст земельної політики на стратегічну перспективу, необхідно орієнтуватися на наступні принципи:

- в суспільному відтворенні земля виступає як його унікальна, нічим не замінима природна багатофункціональна основа, на якій базуються всі сфери і складові частини економічного процесу, включаючи власне виробництво життєвих засобів і ресурсів, їх розподіл, обмін і споживання. Тому прогнозування і планування розвитку землекористування, яке зачіпає всі сторони суспільної життєдіяльності та «проникаюче» в усі сфери суспільних відносин в цілому, не повинно займати периферійне положення у реформуванні

загальноекономічного процесу. Її місце – в фундаменті радикальних економічних реформ, як їх базової, вихідної основи, органічна складова, якої визначає в кінцевому рахунку зміст всіх інших перетворень в економіці країни. Тому розробку концепції розвитку сільськогосподарського землекористування не можна відривати від загальноекономічної реформи, а також не можна розглядати як наслідок останньої. Її зміст повинен визначати умови, вимоги та обмеження у вирішенні інших проблем перебудови економіки землекористування, встановлювати їх пріоритети, стратегію реалізації. Не слід розглядати трансформацію сільськогосподарського землекористування як разову акцію щодо вирішення окремих земельних питань, а як довготривалий динамічний процес розвитку системи землекористування, що протікає одночасно, адекватно і в рамках руху всього суспільства по шляху становлення ринкової економіки. Це передбачає жорстку ув'язку трансформації сільськогосподарського землекористування за термінами, змістом і механізмом реалізації як загальноекономічної, так і аграрної та земельної реформам;

- трансформація сільськогосподарського землекористування сільських територій зачіпає інтереси всіх без винятку землекористувачів, що вимагає, з одного боку, проведення її на добровільній основі, а з іншого боку, повного врахування цих інтересів при чіткому ранжуванні їх пріоритетності; вона носить комплексний характер і здійснюватися повинна на основі ретельно і всебічно опрацьованої концепції, в єдності заходів щодо структурної перебудови землекористування країни і перетворенню його в багатоукладну систему з адекватними структурній перебудові заходами щодо удосконалення земельних відносин. Крім того, концепція трансформації землекористування сільських територій повинна формуватися з одночасним прийняттям законодавчих актів, що забезпечують її реалізацію. Прийняті в останній період точкові зміни і доповнення до законодавства протирічать один одному, а часом і задуму реформи, вносили правову плутанину, заводячи реформу в глухий кут;

- земельні перетворення повинні здійснюватися з необхідним економічним обґрунтуванням. Це може бути забезпечено шляхом розробки відповідної проектної документації із землеустрою і надання необхідних консультативних послуг.

У загальному вигляді систему концептуальних положень і заходів щодо створення ефективного мультифункціонального

сільськогосподарського землекористування сільських територій на стратегічну перспективу можна представити в трьох основних підсистемах:

а) удосконалення загальних інституціональних умов організації та функціонування ефективного мультифункціонального сільськогосподарського землекористування сільських територій;

б) заходи трансформації існуючого землекористування та удосконалення земельних відносин відповідно запитам еколого-технологічних та соціально-економічних земельних інтересів;

в) формування ефективної загальнодержавної системи та землевпорядно-правових і еколого-економічних механізмів регулювання і адміністрування землекористуванням сільських територій.

Окреслені підсистеми об'єднують комплекс концептуальних положень і заходів, склад яких на другому рівні конкретизації виглядає наступним чином. Підсистема «Удосконалення загальних інституціональних умов організації та функціонування ефективного мультифункціонального сільськогосподарського землекористування сільських територій» об'єднує такі заходи, як:

а) створення концептуально-правових та методичних основ подолання кризових явищ в реформованій системі сільськогосподарського землеволодіння і землекористування;

б) законодавчо-нормативне та землевпорядне забезпечення процесу антикризисного реформування сільськогосподарського землекористування та удосконалення земельних відносин;

в) коригування еколого-економічних механізмів перебудови сформованої системи в ефективне мультифункціональне сільськогосподарське землекористування сільських територій;

г) створення системи інформаційно-кадастрово-облікового забезпечення процесу формування та функціонування ефективного мультифункціонального сільськогосподарське землекористування сільських територій;

д) відновлення системного планувального та проектного забезпечення організації і функціонування мультифункціонального сільськогосподарське землекористування сільських територій.

Підсистема «Заходи трансформації існуючого землекористування та удосконалення земельних відносин відповідно запитам еколого-технологічних та соціально-економічних земельних інтересів» включає наступні напрями:

а) удосконалення розподілу земельного фонду за формами

власності, категоріями та видами господарського використання земель в межах територій громад;

б) створення ефективних землеволодінь і землекористувань із врахуванням регіональних природних та соціально-економічних факторів і умов територіальних громад;

в) організація відтворення корисних споживчих властивостей земельних ресурсів в переважаючих умовах орендних відносин;

г) забезпечення ефективного поєднання ринкового саморегулювання форм сільськогосподарського землекористування та державного регулювання і адміністрування режиму використання і охорони земель;

а) стимулювання розвитку ринкового обігу земельних ділянок та прав на них в оптимізації сільськогосподарського землекористування.

Третя підсистема – «Формування ефективної загальнодержавної системи та землевпорядно-правових і еколого-економічних механізмів регулювання і адміністрування землекористуванням сільських територій» – об'єднує такі положення і заходи, як:

а) реформування існуючої адміністративної системи у багатофункціональну систему управління земельними ресурсами та землекористуванням;

б) формування регіональних багатофункціональних систем управління земельними ресурсами та землекористуванням із врахуванням децентралізації державних органів влади;

в) організація місцевих систем управління земельними ресурсами та землекористуванням територіальними громадами;

г) забезпечення органів управління в центрі і на місцях інструментами управління (правовими, землевпорядними, еколого-економічними, організаційними);

а) ресурсне, інформаційно-аналітичне, кадрове та проектне забезпечення процесу управління.

Подальша конкретизація переліку концептуальних положень і трансформаційних заходів здійснюється на третьому і наступних рівнях їх деталізації. Остаточний склад і зміст концептуальних основ і трансформаційних заходів устанавлюється диференційовано, в розрізі конкретних функціонально-галузевих сільськогосподарських та інших типів землекористування [4].

Диференціація концептуальних основ і конкретних заходів здійснюється обов'язково і в розрізі різних типів землекористування по територіях сільських рад. У зв'язку із цим, доцільно передбачити конституційній ні зміни статусу територій рад як бази територіальних

громад.

Концептуальні засади передбачають, що розвиток сільськогосподарського землекористування доцільно розділити на два блоки. До *першого блоку* належать відносини, пов'язані з регулюванням прав володіння, користування (в тому числі оренди) і розпорядження земельними ділянками власників земельних часток (паїв), юридичних осіб (сільськогосподарських товаровиробників) та території громади. Ці відносини пропонується регулювати земельним, аграрним та цивільним законодавством [5]. Така позиція правомірна, оскільки питання володіння, користування і розпорядження землею, в основному, пов'язані з інтересами учасників ринкового обігу землі.

Другий блок відносин, регульованих земельним законодавством, становлять відносини в галузі контролю за станом і охороною земель. Специфіка земельних відносин цього блоку полягає в наявності значної кількості обмежень (обтяжень) у використанні земель. У земельному законодавстві розрізняється чотири види обмежень (обтяжень) які потребують державного регулювання: 1) цільове призначення (в цьому аспекті необхідно концептуально відмовитися від існуючої класифікації категорій земель і перейти на зонування земель за основними функціями їх використання); 2) режим використання (в тому числі і дозволене використання) і охорони землі (мова про зонування земель за типами землекористування, охоронні та інші територіальні зони); 3) земельні сервітути; 4) природоохоронні, містобудівні, санітарні та інші вимоги щодо охорони земель (мова про розроблення та введення землевпорядних та інших регламентів).

Для реалізації запропонованих концептуальних засад розвитку багатофункціонального сільськогосподарського землекористування потрібно розробити пакет законодавчих актів, які доцільно виділити як найбільш пріоритетні.

Література.

1. Шарій Г.І. Інституційне забезпечення розвитку земельних відносин в аграрному секторі України: монографія. Полтава, 2016. 601 с.
2. Гуроров О.І., Ковалів О.І. Теоретико-методологічні засади розвитку та інституціонального забезпечення трансформації земельних відносин в Україні. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. Харків: ХНАУ, 2019. № 4. С. 280–292.
3. Гуроров О.І. Проблеми сталого землекористування у сільському господарстві: теорія, методологія, практика: монографія. Харків: «Едена», 2010. 405 с.

4. Гуторов О.І. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Глобальні та національні проблеми економіки* : електронне наукове фахове видання. Миколаїв :Миколаївський національний університет ім В.О. Сухомлинського. Випуск № 2. Грудень 2014 р. С.820-823.

<http://global-national.in.ua/vipusk-1-2014/212-gutorov-o-i-rozvitok-silskikh-teritorij-v-umovakh-detsentralizatsiji>

5. Гуторов О.І., Грошев С.В. Організаційно-правове забезпечення ефективного використання земельних ресурсів. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»*. Харків : ХНАУ, 2016. № 1. С. 272–277.

РИЗИКИ АНТИКРИЗОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

БЕЛОУСОВА О.С.

*К. Н. З ДЕРЖ. УПР., ДОЦЕНТ, ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА, М. ХАРКІВ, УКРАЇНА*

Ефективність антикризового управління економікою так чи інакше, є актуальною майже для всіх країн, особливо зараз, в умовах пандемії. Стверджувати, що пандемія стане причиною світової економічної кризи, було б невірним, але фактором його поглиблення – так (тобто скоріше це «Чорний лебідь» – концепція, яка розглядає важкопрогнозовані події із значними наслідками). Вже зараз ми можемо відчувати, що попит на імпортні товари знижується, світова торгівля зменшує оберти, а відповідно – зростають ризики банкрутства, як для міжнародних компаній, так і для державних економік в цілому. Можемо констатувати, що нова глобальна криза неминуча, питання лише коли і з якими наслідками кожна окрема країна зможе вийти з неї. Відповідно до цього ключовою метою антикризового державного регулювання є своєчасне усунення або мінімізація впливу факторів дезорганізації на соціально економічну систему, а ключовою умовою повинна стати ефективність антикризового державного регулювання економіки, яка в свою чергу базується на правильній ідентифікації та ефективній стратегії усунення причин економічної кризи.

Фундаментальною причиною економічної кризи є порушення організації соціально-економічної системи під дією дезорганізуючих факторів, або неконтрольованого впливу факторів зростання в умовах обмеженої балансуєчої дії контролюючих факторів соціально-